

Писане тялото.

Разговор с
Деян Кюранов
и Пламен
Дойнов

Солженицин
и България

На 18 ноември 1962 г. целият тираж на 11-и брой на сп. „Новый мир“ – 96 000 екземпляра – се разпродава мълниеносно в СССР заради повестта „Един ген на Иван Денисович“. Авторът – Александър Солженицин, е до този момент неизвестен, а книгата му изрича страшната истина за едно страшно време. На Запад пишат, че тя зачерква целия фалш на социалистическия реализъм, а Лудия Чуковска настоява, че е редно всички да я прочетат и дори да я научат наизуст. Може ли една книга да промени едно историческо време?

Деян Кюранов: Тази книга разкрива не просто фалша на соцреализма, тя показва фалша на соцобществото, показва фалша на реалния комунизъм. За мен това е главното. Мисля, че „Иван Денисович“ е добра литература, макар иначе да не съм убеден, че Солженицин е велик писател. Главният смисъл за мен е все пак политически, той надхвърля всяка литература. И преди, и сега аз възприемам Солженицин от българска гледна точка. Става дума за това как реалният комунизъм, налаган от СССР, се отразяваше на България, как я формираше. С „Иван Денисович“ Солженицин проби отвор в една реалност, дотогава закована с шперплати, скрита и от нас. Този шперплатов щит, накован с ръждиви социалистически пирончета, закриваше цялото пространство. Солженицин изби прозорче, през което започнахме да гледаме, дотогава не знаехме за *там*. Гледката

бе стъписваща, питахме се какво е нататък. Останалото, до известна степен, той го разказва в „Архипелаг ГУЛаг“. Е, това беше за мен Солженицин през 1962 г., въпреки че бях едва 11-годишен. Израснал съм в политизирано семейство, в което, откакто се помня, се говореше критично за властта, при това от комунистически позиции, от каквито е тръгнал и самият Солженицин. Целият кръг около нашето семейство беше потресен тогава, че най-после *това* се казва, признава го властта – значи то вече не е слух под сурдинка, а обществен факт, то е.

Пламен Дойнов: Реакцията от появата на „Иван Денисович“ е шокова. Искам да отбележа, че Солженицин неслучайно се фокусира само върху „един ген“ на един човек, на един лагерник. Да си припомним, че Хрушчов е дал разрешението за издаването на тази книга. Не знам мислено ли е било това от Солженицин като стратегия на опубличностяването на лагерната реалност, но забележете, книгата му започва с едно „прозорче“, с изолиран случай, с описанието на една съдба, за да разшири перспективата в „Архипелаг ГУЛаг“ с описание на хиляди такива съдби. Нещо, което дава шанс да се заговори за *лагерите* през 1962 г., но още не се говори за *системата*. А и почеркът на Солженицин е предразположен към минималистично писане – стегнат стил, който допълнително увеличава шока. Знаем, че соцреализмът е по-скоро „бароково писане“, което би искало да гоизмисля,

да добавя още и още към реалността в нейното революционно развитие, докато в случая имаме истински реализъм. Искате реализъм – ето го реализма: отразяване на реалността, но не в нейното революционно развитие (за голямо съжаление на Тодор Павлов и останалите марксистически-ленинци). В България бързо се използва „картбланшът“ на десталинизацията, даден от СССР. Тогава в „Правда“ се появява стихотворението на Евтушенко „Наследниците на Сталин“ и то светкавично е преведено от Божидар Божилов, който само няколко години преди това издава стихосбирката „Венец пред саркофага на Сталин“. От 6 декември 1962 г. „Иван Денисович“ започва да излиза във в. „Литературен фронт“ в подлистник. Провинциални вестници също препечатват повестта... Хрушчов е дал сигнал, нека бъдем „десталинизатори“. През 1963 г. повестта на Солженицин излиза в отделно издание. Нещо важно за отключване на смелостта и на неколцина български писатели. Но не и по същата тема, защото темата за българските лагери остава табу. Не се заклемява и „българският Сталин“ – Вълко Червенков. Само Йордан Русков, който тогава е в затвора, го споменава с присмех в някои от басните си, но името Червенков е табуирано, нищо че през ноември 1962 г. той е изключен от партията. За българския сталинизъм у нас се говори само през Сталин, през неговата персونا. Няма български персони, поне в литературата. Така е и в политическите документи, само намекащи за

„извращения на социалистическата законност“. Оттогава ескалира и смелостта на някои автори – Георги Марков или Васил Попов, без и те да прекриват определени табута. Случаят с ръкописа на „Спомен за страха“ на Константин Павлов е тъкмо от това време, текстът е антисталински, антикултовски. Тоест озонира се литературната атмосфера, вече може да се говори срещу „култа“, макар и не с български имена.

Деян Кюранов: Не бих казал, че тези автори са се осмелили именно след „Иван Денисович“, че преди са се страхували, а повестта ги е охрабрила. Просто са усетили, че вече може да бъде публикувано и нещо от онова, гето ги стяга чепикът.

Пламен Дойнов: Още един пример. „Иван Денисович“ излиза през ноември 1962 г. в „Новый мир“, а през януари 1963 г. излиза стихотворението на Александър Геров, посветено на Трайчо Костов (датирано 1957 г.), в което той си прави самокритика пред него. Очевидно е отварянето в литературния печат, чак до прословутата реч на Хрущов от март 1963 г.

Говорите за отвор към истинската реалност, Солженицин сам ли успява в това, или вече има пробив в системата? Георги Марков например се пита дали неговото себеотрицание щеше да бъде така непреклонно, ако световната общественост не бе застанала плътно зад писателя гражданин. Няколко години по-рано Солженицин също прави компромиси, като променя романа си „В първия кръг“ с надеждата да го публикува.

Деян Кюранов: Именно от българско гледище първите работи на Солженицин бяха „най-голямата работа“. Нямаше друг, който да може да се мери с него. Абсолютно цялостен щеше да бъде независимо от Запада, убеден съм, защото това е цялостност, която се диктува от действията, от поведението, от делото. Не от това какви компромиси се правят на равнище текст, за да ти публикуват нещо.

Струва ми се, че Георги Марков не е прав в това си съмнение.

Пламен Дойнов: И все пак не трябва да забравяме, че в този контекст (до 1964 г.) Солженицин разчита на една височайша подкрепа. Много особени са отношенията между вожда и писателя, който обаче си дава сметка, че вождът Хрущов е представител на системата, която самият той разобличава. И тези ходове, които прави Солженицин, са в определени граници. Има граници на отстъпление пред цензурата. Самият Георги Марков го е изживявал. Писателят отстъпва, отстъпва, отстъпва, но в един момент вижда, че ако не си цялостен и твърд, ти губиш всичко. Точно в това е значимостта на Солженицин. Той може да си дава вид, че отстъпва, но знае, че има една граница, отвъд която настъпва дезинтеграцията на творческата личност. И той никога не я преминава.

Солженицин е категоричен, че не е дисидент, доколкото за него дисидентите са отстъпници от комунизма, а той е враг на системата.

Деян Кюранов: Това имах прегвиг: от момента, в който започва да действа против системата, той е праволинеен и не се отклонява ни на йота. Вариантите на романите му са част от тази борба, а не колебания.

Пламен Дойнов: С пагането на Хрущов отпадат и последните му морални скрупули към системата – досега все пак са го публикували. И битката става радикална. Поведението на Солженицин рязко контрастира с друг идол на по-младите – Евгений Евтушенко. Той също се среща със Запада, често пътува, изглежда като западно генди, а е тъкмо обратното – едното е маскарад, а другото е черна истина.

Така стигаме до 1970 г. – Солженицин получава Нобеловата награда за литература, не го пускат да я получи, оказват силен натиск върху него. Събитието обаче има и българска следистория?

Пламен Дойнов: Ясно е, че в СССР са възмутени от присъждането на тази Нобелова награда. Има силен натиск върху Солженицин да я откаже, той не го прави. Не го пускат да замине за Стокхолм. Пише си Нобеловата реч. В България между 16 и 24 ноември тече Втората конференция на българските писатели, свикана от тогавашния председател на СБП Георги Джазгаров (първата е през далечната 1945 г.). В последния ден на конференцията е подготвен текст на телеграма до Нобеловия комитет, в която се протестира срещу удостояването на Солженицин с отличието. За това написа специална книга историчката Наталия Христова... Първо Леда Милева чете текста на телеграмата. Идеята е конференцията да изрази възмущението си: „Трудно можем да приемем, че този акт е продиктуван от литературния характер на произведенията на Солженицин. Това говори за решаващата роля на недостойни политически съображения. Кандидатурата на Солженицин беше афиширана шумно много преди окончателното решение на комитета. Това е провокационна кампания

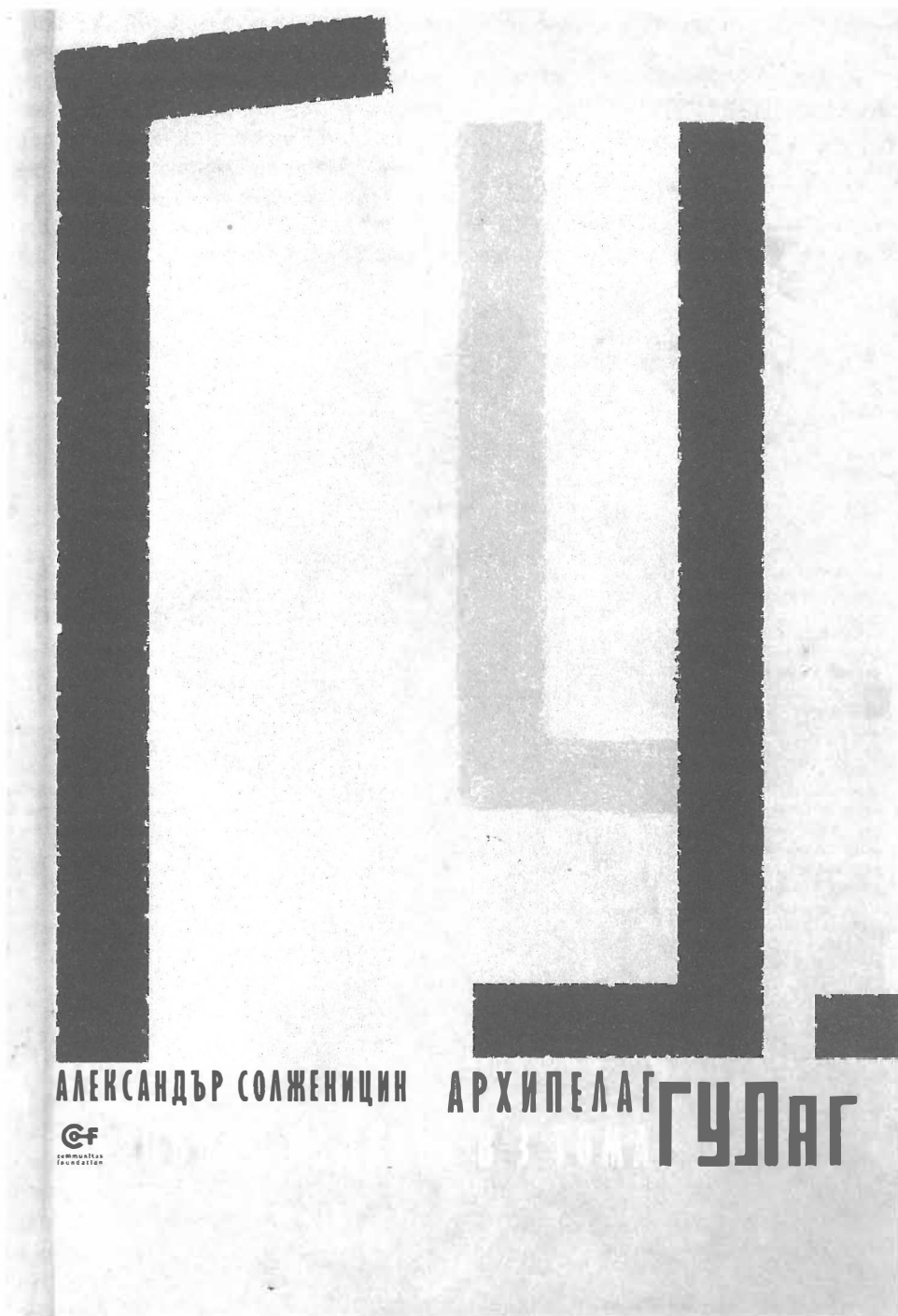
срещу съветската литература, която е дала на света толкова крупни имена“ и т.н. Джагаров иска да ангажира писателската конференция, за да му даде тя картбланш, от който той всъщност не се нуждае. Идеята е писателите да бъдат проверени. Спокойно би могло това да се реши на УС на СБП, както е през 1974 г. при изгонването на Солженицин. Тук Джагаров иска да ангажира всички, за да извърши „вечерна проверка на съвестите“. В същия този момент неговият високопоставен личен враг и партиен функционер – Димитър Методиев, възразява. Не че той е в защита на Солженицин, а се пита защо трябва да се ангажира конференцията. Председателстващият Дико Фучеджиев успокоява: телеграмата ще се редактира. Само че тези думи постигат непогозиран ефект. Димитър Методиев казва, че не е чел книгите на Солженицин, и в един момент госта други хора се сещат, че и те не са ги чели. Най-последователен в позицията си е безпартийният Благой Димитров. Той пита преди гласуването има ли СБП в историята си подобен документ. Защо сега, при награждаването на писател от социалистическа страна, трябва да се приема подобна позиция. Следва гласуване. При гласуването има един против – Благой Димитров, и четирима въздържали се – Христо Ганев, Валери Петров, Гочо Гочев, Марко Ганчев. По-късно те публикуват свои спомени. Твърдят, че не са се уговарили, седели са на различни места. Един зад друг са били Валери Петров и Христо Ганев. Валери Петров му казал: „Внимавай“, за да не се изкаже, познавайки го. При дебата сякаш се приема, че е нормално да има въздържали се. После се оказва, че те имат проблеми, и то големи. Четиримата членове на БКП – Валери Петров, Христо Ганев, Гочо Гочев и Марко Ганчев, са изключени от партията, а безпартийният Благой Димитров – от СБП, за него буферът с партийното членство не съществува.

Деян Кюранов: За това се говореше. Тръгнаха слухове. Сред групите, които наричам общо „фрондираща комунистическа интелигенция“, се

говореше с възхита пред смелостта на тези хора. Трудно е да се усети днес що за смелост е това, но Пламен Дойнов спомена – изключват те от БКП и СБП, започваш да носиш клеймо на челото... Не знам за групите, но знам, че Валери Петров тогава се

захвана да превежда Шекспир, защото нямаше шанс да прокара сценарии или стихове.

Пламен Дойнов: Властта бързо го опакова, ако не като заговор, то като някакъв вид сговаряне, представя го

като логично продължение от досегашните действия на тези хора. Веднага се намира обяснението защо има неиздържани стихотворения в книгата „Бягащо дърво“ (1969 г.) на Марко Ганчев. Защо е такава ситуацията сред кинодейците, където говорители на „лошите“ са Христо Ганев и Валери Петров. Посочени са греховете на Гочо Гочев, привърженик на „формалистичния театър“.

Говорим обаче за жест на смелост, а не за случайно объркване?

Пламен Дойнов: Редица гребни фактори водят до този вид съпротива.

Това не е въоръжена съпротива, дори не е съпротива на протеста. Това е съпротива на личност, която, подобно на Солженицин, би искала да е все по-автономна. Когато имаш пример като Солженицин, а някой те кара да гласуваш срещу него, ти, дори да не си го чел, знаеш за каква фигура става дума и тези хора просто не искат да се оцапат с това. Четирима души плюс един, който е против – петима души не искат да се оцапат. Факторите са много. Писателите са разгразнени, че Георги Джагаров непрекъснато ги кара да се ангажират с някакви партийни повели, да посрещат Живков по няколко пъти в

СБП. Година по-рано Христо Ганев директно атакува Джагаров, казва, че се е самозабравил. Малко преди това пък Марко Ганчев е подгонен заради книгата си, уволнени са хора заради нея, редакторът ѝ Андрей Германов има допълнителни усложнения със сърцето... В един момент тези хора си казват: искам да бъда автономен творец.

Деян Кюранов: За мен това е преди всичко политическо решение за противопоставяне на системата. Лично познавам трима от въздържалите се. Напълно са си давали сметка какво правят в този момент. Но това не е част от последователна борба, за разлика от онова, което прави Солженицин. При него има борба, защото има ясна цел. И целта е системата да я няма. При петимата това е откъслечна морална реакция, със съзнание то за нейната политическа цена.

Ефектът „Солженицин“ има и следващи български измерения. През 1973 г. заради неговите и други книги е изселена Климентина Иванова. Отец Петър Василковски е арестуван през септември 1973 и умира от разрыв на сърцето, защото пребежда неговото „Великопостно послание до патриарх Пимен“ в самиздат. През февруари 1974 г. в България има съдебен процес срещу хора, чели и обсъждали книгите на Солженицин – Катрин Авов, Владимир Макаров, Теодосий Беляковски.

Деян Кюранов: Говореше се под сурдинка за тези арести, но тези разговори нямаха кумулативен ефект. Говореше се по метода на т.нар. „компартментализирано общество“ – общество, насечено на купета. Онова, което се говори в едното купе, не се чува в другото. Много важни политически събития оставаха неизвестни за определен кръг и определена група. Срам ме е да кажа, но в групата около нашето семейство нищо не се знаеше за преименуването на помаците през 1971 г. Научихме го покрай побългаряването на турците.

Пламен Дойнов: Няма как да се разчуе за четенето на Солженицин,

фотография Светослав Чулин

повечето хора са го чели тайно. Четящите Солженицин остават самотни в своето инкриминирано занимание. Каналите на българския самиздат винаги са били малобройни и са често запушвани – чрез арести и пресичания. А самиздатът трябва непрекъснато да се самовъзпроизвежда. В България дори четящите Солженицин едва ли са били много активни в преписването или допълнителното размножаване на книгите му.

Появата на „Архипелаг ГУЛаг“ е взрив на Запад – например френските „нови философи“ като Андре Глюксман наричат себе си „децата на Солженицин“. Каква е българската история на тази книга – четене, доверие, недоверие?

е породило. Силата ни вече отиваше в опити да разберем „как“. За нас „Архипелаг ГУЛаг“ гоиде малко късно. Ние вече нямахме нужда от исторически доказателства, че това е античовешка система. Казвам „ние“, но говоря за много малко хора.

Пламен Дойнов: „Архипелаг ГУЛаг“ идва навреме, малко преди Солженицин да бъде екстрадиран. Интересно е, че с книгата разполагат най-вече хора, свързани с партийната номенклатура. ДС, следейки коментарите по изгонването на Солженицин, регистрира и това, че „Архипелаг ГУЛаг“ се намира у съпруга на генерал от МНО, която иска да я даде на своя приятелка. Пантелей Зарев показва

срещу Солженицин заради „Архипелаг ГУЛаг“, знаем това от прочутото отворено писмо на Георги Марков. Левчев обаче пише този текст във в. „Народна култура“ не за да разгромява Солженицин. Той трябва да изпълни едно поръчение, което е приел да направи – такъв е ритуалът. „Верую на новия човек“ се казва статията, публикувана е през февруари 1974 г. Истината е, че текстът не е за Солженицин, на него е посветен абзац от пет изречения. С тях Левчев набързо се отчита, наричайки го „белогвардейска отренка“, „агент на контрареволуцията“ и т.н. Целта е да възвнее Пленума по идеологическите въпроси, проведен в ЦК на БКП. Пленумът е много важен, той иска да даде тласък на външната

ВЕРУЮ НА НОВИЯ ЧОВЕК

Любомир Левчев

Току-що завършилият пленум на ЦК на БКП по идеологическите въпроси ни въоръжи с нови творчески идеи. Събуди у всички нас много мисли.

Силата на марксистко-ленинските партии е в тяхната способност да свързват исторически миналото, настоящето и бъдещето не само на една класа, но и на цялото човечество. Такава сила легендите са приписвали само на боговете. Днес реалният мост през епохите е нашата идеология. Тя свързва душието на все нови и нови поколения.

В своята незабравима заключителна реч пред Десетия партиен конгрес др. Тодор Живков заяви: „Нашите врагове знаят, че дока

то революционната гвардия е жива, България ще крачи с нея, със Съветския съюз, със световното комунистическо движение. Те се надяват, че нещата могат да се променят после. Те разчитат на младите поколения. Но това са празни илюзии... Нашата младеж — това е нашето бъдеще, това е безсмъртието на нашите идеи и на нашето дело!“

Да, така е, безсмъртието на идеите е в хората, а безсмъртието на хората е в техните идеи.

Пред героите на революционните битки, които ни дадоха и свободата, и ни вдъхнаха своето верую, смея да заявя, че нашето вече не младо поколение чувства във своя дълг и е уверено, че ще

предведе с чест великата щафета на комунистическите идеи и на нашите деца, и на техните деца и внуци.

Всеки изминат ден потвърждава правилността на постановката, че идеологическият плацдарм излиза на преден план. Ако растящата сила на Съветския съюз и съдружието на социалистическите страни заставят империализма да се съобразява с ленинския принцип за мирно съвместно съществуване, то световната идеологическа борба се разгаря с пълна сила.

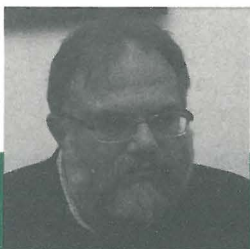
Интересно е, че противникът все по-настойчиво търси моралните аспекти за конфронтация. Очевид

(Продължава на 5-а стр.)

Деян Кюранов: За мен и моето поколение, дето като гимназисти „пеяхме буйни песни и се зъбехме на тирана“, а после нищо, вече не беше чак толкова важно какво се бе случвало в СССР. Бяхме попораснали и беше ясно, че „Архипелагът“ описва една мръсотия и че трябва да се премахва онова, което я

„Архипелаг ГУЛаг“ на заседание на УС на СБП. Някои се обаждат: „Ама ние не сме я чели! Как да пишем срещу Солженицин, без да разполагаме с материали?“. Пантелей Зарев казва: „Срещу подпис може да я вземете и да я четете“. Любомир Левчев е най-особеният случай. Всеизвестно е, че той пише

културна политика на България в контекста на Хелзинкския процес. Левчев описва какви нови хоризонти се откриват, как едно по-добро общество ще покаже, без призрака на войната, че сме по-добри от Запада. Предимството ни е в хората, които са верни, не „белогвардейските отренки“.

Деян
Кюранов

Деян Кюранов е доктор по философия, завършил Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Съосновател на неформалното сдружение „Екогласност“ и на СДС, напуснал политиката през 1990 г. Оттогава работи в неправителствени организации, в Центъра за либерални стратегии е от създаването му. Активен преводач от руски език. В момента работи над превода на романа „В първия кръг“ на Александър Солженицин, който предстои да бъде издаден от Фондация „Комунитас“.

Възхитен е как в училище гъщеря му конспектира Комунистическия манифест. Ала в писмото си Георги Марков изцяло се фокусира върху абзаца срещу Солженицин и превръща нападката на Левчев в централна тема. И вече – от литературноисторическа гледна точка – излиза, че Левчев е написал статията си само заради този абзац, което не е така. Но тогава Солженицин се превръща в маркер за това що за личност си. И Марков се възползва от този факт, за да посочи къде е Левчев.

Деян Кюранов: Замислих се кои автори ни бяха важни след Солженицин – Александър Зиновиев, да кажем. Но и той не обясняваше в книгите си „какво да се прави“ (например в

„Комунизмът като реалност“ или „Зейналите висоти“). Но нека кажем нещо за идеологията на Солженицин. Едва когато се озова в емиграция, се замислихме над идеологията му, защото дотогава тя беше „нашата“ – против системата. Замислихме се за нея едва когато се оказа, че той не е от „нас“. Това е можело да разберем още от „Писмото до вождовете“ (1974 г.), но ние го прочетохме късно. Тези дни препрочетох това открито писмо, надявайки се вътре да пише...

Пламен Дойнов: ... нещо друго.

Деян Кюранов: ... нещо, което не съм забелязал, нещо, което го оправдава в моите очи и го прави по-близък. Не стана. За мен това писмо е практически повторено в „Как да си погредим Русия“ (1990). Казах си: „Господи, този човек, излязъл без да има никакъв опит от Запада, за двайсет години изобщо не е мръднал в разбирането си за Русия“. Тази идеология не ставаше за борба против системата. Солженицин се връща назад през славянофилите към „самогържавието, православието и народността“ на Уваров. Една госта реакционна програма за реформа на СССР. Добре че не се осъществи тя, макар че и това, което се осъществи, също не е добро. За България даже е по-лошо. Солженицин на пример е против Русия като империя.

Прави впечатление, че неговият национализъм не бива припознат от днешния национализъм в Путинова Русия. Това ли е обяснението?

Деян Кюранов: Солженицин е против империята, а днешна Русия е за нея и иска да си я възстанови. А какво според новоруската идеология е най-хубавото и на Романовата империя, и на съветската – че със сила искат да покажат на целия свят къде му е мястото: в миша гунка. Самият Солженицин много набляга на силата. Възхвалява пред „вождовете“ рег постижения на съветския режим, но не от страх, а за да ги подхване, да ги обвърже и насочи в „правилната“ посока.

И руският национализъм е налице още от първия рег – той заявява, че пише на вождовете на СССР като руснак на руснаци. Днешната схема на Путин е малко по-сложна, но пак е за империя, доминирана от руснаците. Съчетание на руския национализъм с имперското, въпреки че по традиция в империята националностите би трябвало да са равнопоставени. Равнопоставеност на националностите Солженицин не иска. Той е за „самозатваряне“ на руското, за изолационизъм. Русия да изчезне не само от географията на света, заг нова желязна свръхзавеса, а да изчезне и от историята, да избяга от световното време. Да пребивава в собственото си време, примерно, времето, което за света е XVI век.

Пламен Дойнов: Естествено, че имаме право да се разочароваме от Солженицин, поне от един момент нататък. Струва ми се, че цялата ретро утопия, която той проповядва – за Русия от миналото, за чистотата на руското – в генезиса си е реакция срещу съветизацията на руското. Защото ние често погрешно си мислим, че народите около Русия – украинци, беларуси, балтийци, са единствените жертви, докато той показва, че най-голямата жертва може би са самите руснаци. А иначе той влиза в ролята на пророк, в която го поставят. Солженицин е достатъчно човек, за да попадне в този капан.

Деян Кюранов: Руснаците искат да го чуят и той им говори. Моят проблем е обаче какво им казва. Това, което той може да каже, не е на равнището на хуманитарната мисъл на XX в., камо ли на XXI в. Силата на Солженицин не е в мисълта, а в работната целеустременост. Докато е в СССР, тогава всичко е подчинено на борбата, а това го отдалечава от тяхната „фрондираща интелигенция“, която по традиция много умно и хубаво говори, но не прави нищо. Може да са гениални писатели, ама не написаха „Иван Денисович“. Дори да не са били в концлагер, можеше някой да им разкаже и написаното да е достатъчно реалистично. Не го

направиха. Солженицин се чувства сам. И със стила си воюва със заобикалящото го съветско наследство на руското класическо писане. Няма да пишем красиво, няма да пишем по Толстоевата формула и да описваме екзекуцията като цветенца. Не. Като ще е екзекуция, ще я описваме като екзекуция, като нещо гадно, което боли. Този селски син е работник, но работник, който си е набавил култура. Прочел е интелегентските книги и ги е запомнил, умът му е изключителен. От неговото „работничество“ иде и огромната съсредоточеност в детайла и точността, което прави „Архипелаг ГУЛаг“ ръководство по правилно поведение в съветската система. Например: ако искаш да си правилен, сиреч морален, щом дойдат да те арестуват, почни да се дърпаш и да викаш. Първото, което трябва да си кажеш, е, че си мъртъв. От този миг ти си мъртъв. Иначе надеждата ще те направи слаб.

Пламен Дойнов: Срещу него непрекъснато се отправят обвинения, че той пише, но не е никакъв писател. Че е просто свидетел. Периодично го нападат, както се случи и със Светлана Алексиевич: „Дадоха Нобеловата награда на една журналистка, как е възможно такова принижаване на литературата...“. Но именно Солженицин въвежда в руската литература таква директно писане, което е приносно. Писане през факта. Ала това е факт, който той, чисто стилистически, изгражда от изречения, които биха искали да бъдат самата реалност. Имаме проговаряне на реалността, която би искала да набави не просто достоверност, а достоверност на изживяването. Да покажеш мотивацията на героя, как този герой би искал действително да живее и как живее, какво трябва да направи, за да живее. *Тук имаме един огромен разказ за оцеляването.* Книгите му, от тази гледна точка, са ръководство за оцеляване.

Деян Кюранов: Не съм съгласен. По-скоро – за оцеляване в борба. Това е друго.

Пламен Дойнов: Не всичките му герои са борбени.

Деян Кюранов: Аз говоря за него самия.

Пламен Дойнов: Героите му са най-различни. В което е голямото му качество. Солженицин успява да покаже писане, което може да прекъсне или да заведе други възможности за разказване. Ако почеркът е наистина избор, този избор е определящ. Това е изборът на големия свидетел. Не съм сигурен дали това непременно говори за борба. В крайна сметка я осъществява, но той не проповядва борба.

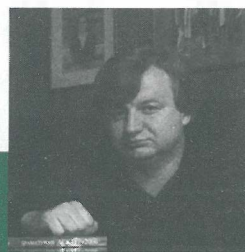
Деян Кюранов: За мен свидетелството на тази истина, табуираната истина – това е борбата. И си мисля, че е изнамерил такъв стил на свидетелстване чрез думите, за който добре казахте, че предметите се получават по-реални. Те получават според мен друга реалност. Не на социалистическия реализъм, защото ги вижда човек, който иска не да възхвалява, а да се бори. Тогава самите предмети стават по-други.

Къде го нареждате тогава в литературата на свидетелствата на XX в. – до Примо Леви или Ели Визел?

Деян Кюранов: За мен той е в собствена категория. Нека не забравяме, че преди него нямаше гругопис. Че всяка дума, казана на пряко на властта, беше нова дума. Тя беше политическо завоевание.

Как обаче четем Солженицин днес, половин век по-късно?

Пламен Дойнов: Четем го по различен начин. Много хора не го четат, но онези, които го четат, вероятно би трябвало да осъзнаят, че има и таква писане, което защитаваш с тялото си. Кое то за мен е най-важното, имам предвид като екзистенциален избор в литературата. Има писане, за което стои тяло. Тяло, което казва: това съм аз; не искам да има част от мене, искам да бъда в цялост. А иначе мога да завърша с клише – това е един от най-големите писатели на XX в., автор на художествена литература, а не на „нонфикшън“, не само на

Пламен
Дойнов

Пламен Дойнов е поет, граматург, историк на литературата. Завършва история и културология в СУ „Св. Кл. Охридски“. Автор на книги с поезия, на двукратно изследване „Българската поезия в края на XX век“, на „Българският социализъм: 1956, 1968, 1989“, на множество статии, студии и есета върху проблемите на българската литература от XX и XXI век. Съставител на сборници в областта на литературната и културната история на комунизма. Доцент в Нов български университет и директор на научната програма „Литературата на НРБ“, реализирана от департамент „Нова българистика“. Редактор в „Литературен вестник“.

журналистически или публицистични текстове. И като такъв трябва да го четем.

Деян Кюранов: Много ми хареса казаното: застава с тялото зад думите си. Става дума за таква именно писане и такава художествена литература. Тя е рядкост. Затова Солженицин има особено място. Онова, което той направи в емиграция, всички тези русконационалистически повели – тях мнозина можеха да изрекат. И те са изречени отдавна. Но онова, което направи преди емиграцията си, никои друг не направи. За мен тъкмо това е Солженицин.

Разговора водиха Димитрина Чернева и Тони Николов